

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 6

Årgång 68

2013

Några julberättelser
sidan 5 - 8

Profilen - Åke Möller
sidan 12

Hänt på bögda ...
sidan 16

Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria

Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden	4
Julharen	5
Julosten, julneken och julottan.....	6
När katten flög	7
Helt naturligt - En riktigt vit jul	8
Hembygden på museet	9
Från slaga till skördetröska	10
Dags att nominera Årets hembygdsbok	11
Profilen - Åke Möller.....	12
En man och hans livsverk	14
Lennart Jacobsson, hembygdsforskare	15
Hänt på bögda - Kinnekulle, Länghem, Fristad och Ljungsarp.....	16
Jubileum i Vassända Naglum	19
Äggkaffe i Svenskbygderna	20
Hembygdsskribenter på skolbänken	21
God Julius på er alla	22
Ätter Jönn	22
Vill ni bli Årets hembygdsförening	23
Från bönkaffe till snabbkaffe	24

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 febr, 15-21 apr, 24-30 juni, 24-30 aug, 26-30 okt, 24-28 nov.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 68
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2013 150:-

Varifrån kommer artiklarna i detta
nummer?

Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden

kommer i vecka 8 nästa år. Manusstopp den 10 januari 2014. Men skicka gärna material tidigare. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Ordföranden har ordet

Då detta läses börjar kalenderåret 2013 närma sig slutet, men så är inte fallet i hembygdsrörelsen, verksamhetsåret är kommet ungefär till mitten. En tid har gått efter höstmötena och det var en upplevelse för oss i förbundet, (de flesta medverkade aktivt för första gången). Utgångsläget var de fyra vägledande principerna (som alla kommer ihåg), Medlemsnytta, Delaktighet, Synlighet och Samverkan. Vi tycker att det var en god stämning under samtliga möten och det är något som vi, allihop, ska ta tillvara på och även fördjupa till kommande träffar av olika slag. Har vi en lättsam stämning och kan samverka är mycket vunnet. Alla frågor, synpunkter etc som kom fram var värdefulla och kommer till viss del också att påverka verksamhetsinnehållet framöver. Ett stort tack till alla er som deltog!

Sista november

Annat som är aktuellt och kan belysas här är att det i slutet av november kommer att arrangeras en konferens i Falköpingsområdet där innehållet i ELC, Europeiska Landskapskonventionen kommer att behandlas. Det är Västra Götalandsregionen, SHF och Västergötlands Hembygdsförbund som i samarbete kommer att informera om innehåll och hur den kommer att påverka civilsamhället. Egentligen är det mer rätt att säga hur vi, alla människor kommer att påverka och forma vårt framtida samhälle. Här har hembygdsrörelsen en utomordentligt viktig roll att ta ansvar för framtidsutvecklingen. Det är dags att alla i rörelsen tar ett ansvar och engagerar sig för att få en god levnadssituation. Boka in 30/11 för ditt deltagande vid informationsmötet!

Under 2014 kommer också ett arbetsprojekt att startas upp kring ungdomars medverkan i samhället med hembygdsrörelsen som "draglok". Det blir förbundets uppgift tillsammans med alla föreningar ihop med regionen och inte minst alla kommuner att arbeta med projektet. Håll utkik vad som händer i början 2014 för alla föreningars insatser kommer att behövas!

Bygdeband nylanseras

Förbundet tar nu en aktiv del i "nylanseringen" av Bygdeband som är den digitala platsen för att lagra och bevara näst intill all sort dokumentation om platser och andra objekt som kan beskrivas med ett historiskt värdefullt innehåll. Som förlöpare kommer ett "bygdeinventeringsprojekt" som Skepplanda Hembygdsförening i Ale kommun att visa behovet av utbildningar, förhoppningsvis kan vi också påvisa en ökad betydelse

Jan-Olof Berglund

**God Jul och Ett
Gott Nytt År från
förbundets funk-
tionärer till alla
medlemmar!**

för Bygdeband ur ett forsknings- och samhällsperspektiv. Utbildningar kommer att arrangeras på olika platser allt efter önskemål. En uppmaning är alltså att ni skickar in ett nytt avtal för att använda Bygdeband och att ni startar dokumentationen. Hör av er om utbildningar med mera redan nu så att vi får veta intresset!

Mot framtiden

Med dessa rader går mitt spaltutrymme, likt året, mot slutet men inte verksamheten i förbundet. Tvärtom är det angeläget att se framåt och att alla ger energi och kraft att delta och forma vår framtid. Den historiska kartläggningen som pågår ska verkligen inte förglömmas men hembygdsrörelsens viktigaste uppgift är att på ett aktivt sätt låta den historiska kunskapen och erfarenheten komma till tals och vävas in i framtidsutvecklingen.

Tills nästa gång vi ses eller att ni läser Västgötabygden framförs här en tillönskan om En God Jul och Ett Gott Nytt År från förbundets funktionärer till alla medlemmar!

*Jan-Olof Berglund
förbundsordförande*

Tankar i tiden ...

Den 3 december 1886 nådde Karl-Fredrik Andrée (28) från Söne, tillsammans med sina två kamrater, Mukim-bungo i Kongo. Karl-Fredrik var som Missionsförbundets missionär en pionjär i det fattiga och okristna Afrika. Uppgiften var att presentera evangeliet genom att arbeta praktiskt för att ge fattiga och utsatta människor mat och kunskap. Karl-Fredrik hade förberett sig genom att driva en missionsbokhandel i Lidköping. En svår utmaning för Karl-Fredrik var att redan efter fyra månader dog en av hans kamrater i en av de tropiska febersjukdomar som härjade i Kongo.

Efter två år anlände Karl-Fredriks trolovade Elisabet Karlsson från min hembygd Sunnersberg. Elisabeth hade under åren genomgått diakoniutbildning innan hon fick bli missionär i Afrika. Elisabeth och Karl-Fredrik hade planerat att de skulle gifta sig så fort hon anlände till Afrika, men redan när hon anlände var hon angripen av tyfus och dog redan efter fem dagar.

Livet i Kongo för de unga svenska missionsförbundarna var oerhört tufft. De allra flesta dog inom två år till följd av någon av de tropiska febersjukdomarna. Malariamedicin och andra motmedel fanns inte utvecklade vid denna tid. Ändå anlände ständigt nya ungdomar från Sverige för att göra heroiska insatser för de mest utsatta människorna i världen.

Vad drev dem till att offra sina unga liv i Afrikas djungler? Jag kan se tre skäl:

- (a) Jesus kommer en dag tillbaka och det är bråttom. Så många som möjligt som inte lärt känna honom måste räddas.
- (b) En genuin passion för att hjälpa människor i nöd.
- (c) Missionsförbundets iver att missionera i ”hednaländer”.

Behövs jag?

Karl-Fredrik och Elisabeth har inspirerat mig att göra en insats för de mest utsatta människorna i världen. När jag för tre år sedan pensionerades från min uppgift som rektor för Högskolan i Skövde var jag mycket nervös för vad det skulle bli av mig nu. Skulle jag ha en uppgift även i fortsättningen?

Jag fick då ett erbjudande om att bli ansvarig (VD) för biståndsflyget MAF (Mission Aviation Fellowship). MAF är en ideell organisation. MAF har 135 relativt små flygplan verksamma i 35 utvecklingsländer. Idén är att

Leif Larsson

bygga och använda enkla och primitiva flygfält i väglöst land. MAF flyger alla tänkbara hjälporganisationer till hjälp för de utsatta människor som lever i de delar av vår värld där det inte finns några vägar. Ambulansflyg är ofta den enda möjligheten för människor som behöver vård för att överleva.

När en naturkatastrof inträffar är MAF med sina små effektiva flygplan på plats först av alla. Tsunamin i Asien och jordbävningen på Haiti är några av de katastrofer där MAF kunnat göra en omedelbar insats genom att ge stöd till olika hjälporganisationer så att de snabbt kan komma till undsättning.

När jag nu ser tillbaka på tre framgångsrika år som volontär i MAF är jag oerhört tacksam för att jag fått göra en insats för människor som annars inte skulle fått någon hjälp. Här har jag kunnat kombinera mina erfarenheter från flygområdet med den inspiration jag fått från Karl-Fredrik och Elisabeth.

Eftersom jag tror att även du har någon anhörig eller bekant som du ser upp till så har jag en hälsning till dig: Försök att förstå drivet och motivet hur de tänkte och vad som drev dem till att göra det de gjorde. För mig har ungdomarna som offrade sina liv för att hjälpa de utsatta människorna i Kongo blivit en enorm inspirationskälla för att engagera mig i MAF.

Vill du veta mer om MAF sök på www.maf.se eller kontakta mig på leif.larsson@maf.se

*Leif Larsson
medlem i förbundsstyrelsen*

Snart dags att prenumerera på Västgötabygden!

Julharen

min första ensamjakt

Som andra generation skogsman har jag vuxit upp med naturen och jakten som kuggar i det som formade min inställning till livet.

Det finns en gammal tradition i jägarkretsar att en julhare skall skjutas på julaftons morgon. Det var en stor händelse när Far första gången sa: I morgon får du gå ut ensam och försöka ta julharen.

Med den gamla Husqvarnan från 1906, Fars första bössa, och Lalla, smålandstiken, ivrigt dragande i kopplet, gick vi basvägen upp öster om Sågdammen. Det hade fallit ett tunt täcke nysnö under natten. Lalla var inte helt rådjursren, men fullständigt ärlig. Sattes hon på ett hartraj drev hon hare, Till och med efter en dödtapt vände hon tillbaka utan att gå över på rådjur. Fick hon däremot söka fritt, tog hon upp det hon först kom på.

Hon bytte aldrig djur

Plötsligt satte hon ner nosen i ett översnöat harspår, gnydde och tittade på mig. Jag strök kopplet och hon stack i väg.

Upp på berget i en liten sänka låg en smal mosse med en stig utefter. Södra mossänden var ett generalpass. Jag sprang uppför slutningen och klättrade över bergssidan när Lalla skrek i. Jag ökade om möjligt farten, men när jag närmade mig mossen var drevet så nära att jag stannade en bit ifrån med stigen inom synhåll. Jag ville inte skrämma haren, den fick i alla fall inte skjutas på första bukten. Hunden måste få sin träning.

Haren kom på stigen med Lalla kanske hundra meter efter. När de passerat smög jag ner i pass och väntade. Drevet hördes tydligt. Bukten var rätt snäv. Haren kommer utefter stigen. Jag står blick stilla bakom en granbuske med tummen på högerpipans hane. Just utom skotthåll vänder haren tillbaka och gör ett jättesprång ut på mossen och upp i berget på andra sidan. Jag var inte orsaken, hade bara turen att få se ett typiskt hartrick att lura av sig hunden. Lalla kommer i full fart rakt fram i gamla spåret, stannar, tystnar och ser sig om. Så tar hon en stor sväng bakom mig, tillbaka och över drevspåret

innan avhoppet; fortsätter ringen och kommer på det nya harspåret i bergkanten. Fullt skall igen och drevet går vidare.

Det försvinner snart utom hörhåll. Jag funderar: Kommer haren tillbaka hit, kommer den att göra ett nytt avhopp på samma ställe; stannar den på ett nytt område och buktar där, skall jag följa efter eller stanna kvar? Den

unge jägaren har bekymmer. Han vill ju så hemskt gärna komma hem med julharen.

Fortfarande grubblande följer jag drevlöpan bakåt; en god regel är: Sök upp upptaget om du inte har något bättre alternativ. Snart hittar jag nattrajet med Lallas sökspår och efter ett tag harens daglega under några granbuskar i en lucka i stor-skogen. Lika bra att stanna. Jag söker upp en hälla med god utsikt över luckan. Det är tyst, solen börjar komma upp över bergkanten och lysa på trädkronorna. I det nollgradiga vädret räcker solkraften att skicka ner blöt nysnö i nacken på mig. Jag

börjar frysa, misströstan växer. Hoppas Lalla tröttnar snart och kommer tillbaka, så vi får gå hem.

Så hörs drevet; kyla, väta och trötthet blåser bort. Försiktigt vrider jag på huvudet och försöker räkna ut var haren 'har sin gång'. Att han kommer är jag förvissad om. Drevet försvinner än en gång utom hörhåll, hoppas det bara är nere i en sänka. Haren är nog långt före nu. Jag upptäcker den inte förrän den är nästan inpå mig. Den rullar runt i skottet, sprattlar litet med benen och är stilla. Ännu hörs inte Lalla.

*Text Göran Söderström
Foto Per Karlsson*

Fotnot.

Görans artikel avslutas med en ingående beskrivning av hur haren görs i ordning. Men för oss som inte är jägare kan det kännas lite makabert, därför klipptes det bort.

Leif Brunnegård

Julharen
Jägaren heter Anders Karlsson.

Julosten, julneken och julottan julens höjdpunkter

Västergötland har länge varit känt för sina ostar. I Olaus Magnus Historia om de nordiska folken, från år 1555 berättas, att västgötarna ystade så stora ostar, att många man inte kunde bära dem. Ost och smör var viktiga produkter för avsalu, och skatterna betalades ofta i smör.

Långt fram i tiden var – och är – maten en viktig del av julfirandet, årets största högtid. Julosten och julbrödet var omgivna av nästan högstämmda känslor. Jag som upplevt känslorna känner mig glad och till och med lätt upprymd, när tanken går till julförberedelserna, som innebar att ysta julosten.

Redan i september var det dags. Mjölken från de åtta korna levererades varje dag till mejeriet. Men så en dag blev det ingen leverans. Det var dags för den stora ystningen. På köksgolvet lades en stor presenning. Mjölken, vanligtvis mellan 40 och 50 liter, hettades upp till 37 grader. Det gick bra att känna efter med armbågen.. Ostlöpe slogs i den uppvärmda mjölken. Tidigare togs löpmagen från kalvar tillvara vid slakt, torkades och användes vid ystning, men som jag kommer ihåg det kunde man köpa ostlöpe i affär eller på apoteket. Ostmassan fälldes ut och plockades upp ur vasslan och lades i den förberedda ostformen med ostduk i. Ostformen hade flera hål för att vasslan skulle kunna rinna ut. Det var spännande ögonblick innan osten tog form. Något kunde ju gå på tok. Ofta fanns någon mer erfaren grannfru med vid ystningen.

Nu vidtog en lång period av omvårdnad. Osten skulle vändas varje dag och ostdukarna bytas. Det var som att sköta ett spädbarn. Helst skulle osten stå i gruvan vid järnspisen, där det var lagom varmt.

I alla hem ystade man. Om det var någon som inte hade kor och därmed inte mjölk, gick kvinnorna dit med var sin mjölkbunke. Hos Beda var det ystegille med fyra – fem bondhustrur och en femårig flicka som storögt betraktade kvinnogemenskapen. Nästa ystegille var hos Emma, och där var det en annan stämning. Emma var så tacksam för att det blev en julost även hos henne. I varje ystegille ingick kaffe med många sorters kakor. När kvinnorna möttes nästa gång, så var julosten den givna samtalspunkten. Blev osten bra?

Hösten framskred och snart var det december. Den torkade fisken, rockefisken, lades i lut och skulle sedan vattnas ur. Vid lusse kunde det komma lussegubbar, sotade i ansiktet och utklädda.

Julbrödet

Jämte osten var julbrödet en stor sak. Limpor med anis

Julnekar. Att sätta julnekarna på plats tillhörde julaftonens bestyr. Foto Håkan Brunnegård

och fänkål luktade och smakade jul. Karlavagnarna var det givna vetebrödet till jul. Visst är det fantasieggande att tänka sig, att solsymbolen, den gamla svastikan, kanske har tusenåriga anor! Kanske var den en besvärjelse för att säkra solens återkomst.

Julneken

Julen i min barndom handlade inte om julklappar eller annat som nu hör julen till. Det var julnekarna, julosten och julottan som var höjdpunkterna. Julnekarna skulle sättas upp på julaftons förmiddag, en vid varje portstolpe vid den stora porten. Den ledde in till den stora dörren, den lilla porten ledde fram till köksfarstun. Min far hade gjort i ordning havrennekarna tidigare, plockat varje havrestrå till två exakt lika fina julnekar. De sattes i toppen på två granar som kvistats nertill och i toppen, så att bara en krans av grangrenar återstod längst upp. Det var så fint med granarna på var sin sida av porten. Nu var det verkligen jul.

På julafton skulle sedan osten avsmakas. Ibland hade den kryddats med ingefära som gav en speciell smak. Julskinkan var inte så viktig. När grisen slaktades, tog man skinkorna till rökning, och de blev sedan sommarmat i bråda skördetider.

Julottan

Begreppet julfrid är svårt att illustrera i vår tid, men det var det som utmärkte julen. Den högtidliga stämningen när julmaten sattes fram, kyrkklockorna som ringde in julen och skymningen som sakta föll i julkvällen skapade den stämningen. Och den fortsatte med julottan på

juldagsmorgonen. Barnkören hade övats av skolkantorn och sjöng "Introitus" och "Stilla natt" och "O, kommen och tillbedjen!". Det var levande ljus i hela kyrkan.

Ibland var det julotta redan kl. 5.00 men oftast var det kl. 7.00. Var det tidig julotta fick kyrkvaktmästaren gå upp mitt i natten för att få kyrkan varm till ottan. Någon måste vara hemma och mjölka i gårdarna, för mjölken skulle i väg till mejeriet även denna dag. Men det var många som gick till julottan denna morgon, även om man inte annars var någon kyrkobesökare. Och man gick verkligen till kyrkan, så det kom långa rader av människor från alla håll. Det fanns ju kyrkvägar från alla delar av socknen. Varje by skulle ha sin kyrkväg,

som ofta fanns uttagen på kartan från det laga skiftet i början av 1800-talet.

När julottan var slut hade det börjat ljusna, och strömmen av människor gick nu bort från kyrkan. Man gick och pratade med dem som skulle åt samma håll, och jag minns ännu julottestämningen. Ofta var det kallt, och snön knarrade under fötterna. Himlen blev gul och röd i soluppgången.

När man kom hem var det skönt med varmt kaffe och smörgås med anisdoftande julbröd och så julosten förstås. Den räckte sedan långt in i januari, men då var den inte längre så märkvärdig. Inte förrän nästa september återfick den sin mystik och strålgans.

Ann-Britt Boman

När katten flög

Jag vill bidra med en liten berättelse från förra seklet, närmare bestämt 1933 på julafton. Vet med bestämdhet att det var då för jag är född 1930, och min lillebror som är tre år yngre, låg nedbäddad i barnvagnen som stod vid kakelugnen, varmt och skönt.

Det var julaftonens eftermiddag och vi hade nyss intagit kaffe med alla goda julkakor och satt och väntade på tomten. Sällskapet bestod av min syster, fem år, pappa, vår piga, som det hette då, och en ensam man som alltid var bjuden till oss på julen. Han livnärde sig på att göra dagsverken på gårdarna och kallades Krudde-Verner. Där var också tre personer som bodde i vår lillstuga. De hade haft gården innan mina föräldrar köpte den.

Väntade på tomten

Det var alltså ganska många som satt i det julpyntade rummet och väntade på tomten. Men en fattades, och det var mamma. Hon hade gått för att se till korna och hade blivit tillsagd att skynda sig så att hon inte missade tomtens besök. Katten låg och sov på soffan och han reagerade inte alls när min syster och jag ofta sprang till fönstret för att se om tomten var på väg. Så äntligen knackade det på fönstret och där stod han.

Han hade säck på ryggen och han syntes tydligt i ljuset från rummet. Vi skyndade oss att sätta oss så nära pappa som möjligt, det kändes tryggare så. Då hör vi någon komma med tunga steg över köksgolvet, det knackade på dörren och in kommer den efterlängtnade julgästen.

Flög från soffan

Det var då det hände. Han ställde säcken med en duns på golvet, katten vaknade och flög från soffan i en hög båge ner under bordet. Det var nog tre – fyra meter som han aldrig vidrörde golvet. Därunder sprang han på de

Tomten skrämde katten.

tvärgående pinnarna under stolarna, jag var så liten att jag såg det, för att sedan som en pil springa ut bakom tomten. Jag glömmer aldrig detta.

Efter helgerna beslöt jag mig för att träna upp kattens flygförmåga. Övningarna bestod i att jag lyfte upp honom i famnen och ställde mig på översta trappsteget på kökstrappan och kastade honom så högt jag kunde, men han kom alltid ned på alla fyra benen.

Jag blev tvingad att sluta träna honom när den snälla tanten som bodde i lillstugan fick se detta genom fönstret. Hon sa att det var synd om katten, men jag tror inte att

hon sa något till mina föräldrar. Det konstiga var ju att katten inte protesterade när jag lyfte upp honom, han borde ju veta vad som väntade. Det är möjligt att han var med på noterna och tyckte att det var trevligt med en luftfärd. Det kan också vara så att katter har kort minne. Ja, detta var minnen från min barndom. Jag har många fler

och allt blir så tydligt när man blir gammal. Nu önskar jag alla västgötar God Jul och Gott Nytt År.

Text Kerstin Hermansson

Skövde

Foto Lovisa Brunnegård

Ornunga

En riktigt vit jul

Bing Crosby drömde om en vit jul, men det behövde inte vi göra under kriget. Det var ont om det mesta, men snö fanns det. Och kyla. Så vägarna mot kyrkan var fyllda av slädar med påpälsade människor och flammande facklor på väg till ottan på juldagsmorgonen. Det var som dagens julbonader på riktigt.

Vi hade ingen släde, men det hände någon gång att jag gick åka med en granne. Annars var julstämningen härlig även när man pulsade i snön mellan hus där det oftast lyste ur alla fönster. De riktigt entusiastiska hade rentav levande ljus, trots risken för brand.

Mamma och vi tre ungar satt som alltid längst fram till höger på läktaren, jag placerade mig gärna så att jag kunde snegla på pappa vid orgeln. Som liten var jag övertygad om att ingen mer än han kunde spela orgel med fötterna! Jag hade försökt med fingrarna och det var svårt, men att spela med fötterna... Min beundran kände inga gränser.

Glatt budskap

Ändå är det inte julsalmerna, granarna framme vid koret eller predikan om julens glada budskap som jag minns, trots att vi aldrig behövde glada budskap bättre ändå.

Nej, mitt julminne handlar om kaniner. Små vita kaniner. Allt var ju ransonerat, inte minst maten, och kött var en bristvara. I alla fall om man handlade på kort, men landsbygden tog inte detta riktigt på

allvar. Kanske hade bönderna någon gris gömd i stian när kontrollanterna kom, och några kalvar i en ängslada? Vad vet jag, på landet rådde sällan brist på mat.

Men vi hade varit solidariska och födde upp kaniner, om inte annat så kunde släktingar i det köttfattiga Stockholm behöva en stek. Pappa var i motsats till sina barn händig och snickrade ihop några kaninburar. Uppfödningen gick lätt, vi hade stora gräsmattor att ta av, inte minst kring skolan för vi bodde i lärarbostaden. Och runt omkring fanns gott om sly med frestande blad.

Rent nöje

Så uppfödningen var ett rent nöje, vi ungar älskade de kramgoa kaninerna. Fast kärleken falnade snabbt en juldagsmorgon när jag hemkommen från ottan tittade till kaninerna. De hade lyckats pressa sig till en glugg i nätet och fyra – fem av dem hade smitit ut. Små vita kaniner, som rullade fram i den djupa snön. De var inte lätta att var sig se eller fånga.

Dessbättre var det den vita nysnön som blev räddningen.

Kaninerna hade svårare att hantera den än jag, så efter nån timmas jagande var de på plats i en lagad bur.

Hur det gick med kaninerna sedan? Tja, det visade sig förstås att vi inte hade hjärta att äta

våra kramgoa vänner, så de skänktes till en granne som utan tvekan slog ihjäl dem och åt dem med förtjusning. Några hamnade nog i Stockholm.

Själv skulle jag nog än i dag ha svårt att äta kanin utan att tänka på mina lekkamrater under åren då världen stod i brand medan kriget härhemma var kallare än någonsin.

För detta var verkligen år med vita jular.

Hans Menzing

Helt naturligt

En bra julklapp

Att få Västgötabygden som julklapp är det många som uppskattar. Skicka in 150 kronor till bankgiro 378-5383. Skriv att det är en julklapp och ange både mottagarens och avsändarens namn och adress.

Hembygden på museet med guld, kulor och tåg

En 1500 år gammal ”guldmedalj” från Vinköl, en 700-årig kanonkula som kanske sköts från Axevalla hus mot hotande danska trupper, stenyxor, ett oblatjärn och ett solur i sten. Det är lite av allt spännande som ställs ut av Skara kommuns hembygdsföreningar på Västergötlands Museum fram till den 6 januari.

Hemmavid heter en utställning där Skaras hembygdsföreningar och gillen visar upp sin bygd i föremål, bilder och dokument. Redan i muséets basutställningar får man en mycket god bild av bygdens äldsta tider i utställningen Mellan is och eld, medan Skara stads medeltid har en egen utställning. Medeltiden är pinsamt nog säkert Skaras största tid som med domkyrka, tre kloster och två kungliga borgar var platsen för både preliminära kungaval och träldomens avskaffande.

Guld och kula

Nu är det mycket ljus på bygden runt tätorten. Det har hittats en del skatter i bygden, här representeras de bland annat av en liten brakteat, ett slags hängsmycke i guld format med romerska medaljer som förebilder. Den är från Vinköl och lär visa både ett huvud, en häst och ett hakkors, det senare var på den tiden en lyckosymbol. Fast det är inte äkta guld, originalet stals 1975 men återfanns i Schweiz långt senare och återfördes hit. Så för säkerhets skull är detta en kopia.

Från Synnerby finns ett oblatjärn, man bjöd inte på köpebröd vid nattvarden i kyrkan utan bakade själva. En kanonkula från Sjövik i Skärv kan ha avlossats från Axevalla hus mot någon fiende i tidig medeltid. Och så finns där stenyxor som minnen av de första Skaraborna. Fotografierna är många, en del så sena att man kan känna igen en del personer. Där lyfter man fram det vackraste, som körsbärsblommen i Öglunda. Bygdens många järnvägar presenteras också liksom Axevalla heds korta tid som flygplats.

Elva föreningar

Idén kom från Jenny Larsson på Studieförbundet Vuxenskolan som ville göra något tillsammans med kom-

Pojken i grinden är affischbild för utställningen. Fotografi ägt av Västergötlands Museum.

munens hembygdsföreningar. Elva ställde upp med var sin lilla utställning. Föreningarna kommer från Härlunda-Bjärka, Istrum-Eggby-Öglunda, Norra Ving, Skärv, Skarke-Varnhem, Skånings-Åsaka, Stenum och Synnerby. Dessutom deltar Skara Gille (som förstås också är en hembygdsförening), Skara Medeltidsgille och Föreningen VästgötaGuide.

Det har blivit en härlig utställning om bygden förr och nu där man naturligtvis också får veta åtskilligt om hembygdsforskning och hembygdsgrådar.

Hans Menzing

Kanske som en julklapp

Nu är inhämtningen av Västgötabygden 2013 klar. Har Du glömt att beställa den kan Du kontakta Leif Brunnegård, telefon 0322 - 66 10 26 eller epost vbn.red@tele2.se

Priset är 150 kronor plus porto.

Från slaga till skördetröska

Idag vandrar skördetröska natt som dag på mogna sädesåkrar. Slaga och tröskverksvandring är historia.

De första bosättningarna där säd odlats har hittats i trakterna öster om medelhavsländerna. Troligtvis daterat till 8 000 f.Kr. Människan blev stationär. Säden blev ett viktigt inslag i kosthålllet.

Till en början gnuggades den med händerna. Effektivare metoder utvecklades och på en del håll tilläts boskapen trampa loss kärnorna, vilket fortfarande händer i primitiva miljöer. Vanligare var nog att mindre knippen av säden piskades mot någon sten eller stock för att axen skulle lossna och därefter piskades resten ur med en kort kraftig käpp (en paseval). En mera utvecklad sådan, en slaga, kunde bestå av två kraftiga käppar sammanbundna med till exempel "ålaskinn". Övre delen, handvalen och nedre delen, slagvalen. Så många kärvar som möjligt breddes ut och piskades.

Väl genomtröskat skakades halmen ur med gaffel eller grep. Därefter användes ett grovt ressel, ett såll, för att skaka igenom resten. Nu återstod dräsen. Den kastades mot logväggen och då hamnade de tyngsta och bästa kornen för sig och agnar och stråsäd för sig.

Bästa vädret var vid frost då halmen var skör och kornen släppte lättare. Tröskningen skulle helst vara klar innan jul. Ett fullgott tröskarlag kunde bestå av fyra män. Takten inbördades var noga. Under arbetet talade slagorna: "Rock och päls och tu par vantar". Om arbetslaget bestod av tre man sjön slagorna: "Fattas en Fattas en". Så berättas det.

Vandringen

Tröskverk är bekant men vandring – vad är det? Det var under senare delen av 1800-talet som man lärde sig att tillverka tröskverk. Den gamla metoden att tröska med prägel och slaga, som använts under flera hundra år, var både mycket arbetsam och ineffektiv. För det lilla lantbruket var problemet att skaffa något som drev tröskverket. Den som bara hade ett torp kanske löste det med ett litet verk ett "draverk" som drevs med handkraft. Man fick gå samman och hjälpa varandra. Två man behövdes för att dra verket, men ofta var det ett lag på fyra karlar som byttes om. Gällde det ett större lantbruk nyttjades hästen som arbetskraft. Tröskverksvandringen placerades ofta i ett litet skjul intill ladan.

En stock cirka tre meter hög restes och förankrades stadigt i en sten på marken samt i taket. Högst upp på stocken/axeln anbringades vågrätt en liggande krans med kuggar. Ursprungligen var kuggarna av trä men senare kuggkransar tillverkades i järn. Från kuggkransen gick

Vandring. Innan man fick elektricitet var vandringen det som drev tröskverket.

det en vågrät liggande axel in i tröskkladan till tröskverket. På den stående axeln/stocken ute i körhuset var det anbringat en dragbom, cirka 3-5 m lång. I ytterändan av bommen spändes en häst som dragare. Hästen fick vandra runt runt i körhuset och därmed driva tröskverket inne i ladan. Hästen försågs ofta med en säck över huvudet för att inte bli yr. Det enformiga arbetet med att köra hästen runt runt blev ofta tilldelat någon yngre person på gården.

Senare förekom andra typer av tröskverksvandringar som var helt fabrikstillverkade och i stål. I sällsynta fall drevs tröskverket med vattenkraft. Detta var före skördetröska.

Man känner stor respekt för gångna tiders människors förmåga att med enkla medel förbättra sina arbetsmetoder. Den som berättade detta för mig var min morbror Bror Wessberg. Han tillade "Jag har aldrig sett en slagtröskning men hört ljudet. Vår granne skulle tröska råg för taktäckning på ladugården. Då hörde jag slagans dunk".

Skördetröska modell 2013. Skärbredd 7,5 meter.

Till saken hör att vi blivit förärade en tröskverksvandring i vår förening, ett riktigt vidunder. Som sagt, detta är historia och det är också den häst- eller traktordragna självbindaren som tillsammans med ett stationärt maskindrivet tröskverk rationaliserade skördearbetet.

Skördetröska

De första skördetröskorna var inte självgående utan bogserades av en traktor. Skärbredden var inte så mycket större än självbindaren.

En modern skördetröska, körd av en man, skär av grödan, tröskar och gör allt övrigt som tidigare krävde stor arbetsinsats och tid. Skörden är bärgad i god tid före jul.

*Anna Faxgård
Hyssna*

Dags att nominera Årets hembygdsbok

Det var Långlöts Hembygdsförening på Öland som fick ta emot belöningen för Årets hembygdsbok 2012 vid Sveriges Hembygdsförbunds monter vid Bokmässan i Göteborg lördagen den 28 september. Diplomet plus 10000 kronor delades ut av Sveriges Hembygdsförbunds ordförande Birger Svanström.

Långlöt i bild – i vardag och fest heter boken som är ett bildverk som dokumenterar en hel bygd. Boken bygger på ett mångårigt, imponerande insamlingsarbete och en noggrann dokumentation, som tillsammans med skicklig restaureringsteknik och smakfull presentation, resulterat i en bok som väcker intresse inte bara i Långlöt på Öland, heter det i juryns motivering. Juryn bestående av bibliotekarien Eva Fredriksson Karlstad, förläggaren Lars Grimbeck, Varberg, och journalisten Hans Menzing, Skara, hade 16 nominerade böcker att granska.

Södra Ving först

Priset för bästa hembygds litteratur instiftades förra året, och då gick priset till Södra Ving i Västergötland. Med priset vill SHF främja kvalitet och skapa positiv uppmärksamhet.

Varje regionalt hembygdsförbund har rätt att nominera en bok till priset. Genom att belöna framstående insatser i hembygdsföreningarnas utgivning, vill SHF uppmärksamma den rika hembygds litteraturen och stimulera kvalitet i forskning och levandegörande av den lokala historien.

Den nominerade boken ska ha getts ut av en hembygdsförening eller i samarbete med en hembygdsförening ansluten till ett regionalt hembygdsförbund.

Bokens formgivare Birger Ohlson, jurymedlemmen Eva Fredriksson, medlemmen i redaktionskommittén Gullan Ohlson samt SHR:s ordförande Birger Svanström vid prisutdelningen i Göteborg.

Foto Olov Norin, Sveriges Hembygdsförbund

Ökat intresse

Det märks redan ett ökat intresse för tävlingen, och efter årsskiftet är det dags för föreningar som gett ut böcker under 2013 att fundera på om de skall delta i kampen om äran, diplomet och pengarna. I så fall skall den aktuella boken sändas in till vårt kansli i Vara, adress Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, senast den 15 april så att vi hinner välja ut den bästa representanten för de många bra västgötska hembygdsböcker som kom under 2013.

Hans Menzing

Åke Möller

folklivsforskare som klarar ut historien

Vid samtal med Åke Möller noterade undertecknad nedanstående intressanta uppgifter om Åkes intresse att forska i lokala historiska händelser.

Bakgrundsfakta i korthet

Född i Leksberg 1942. Bondson. Rötter i Leksberg på sin mors sida, åtminstone sedan 1500-talet. Bankman direkt efter realskolan, det blev en lång karriär fram till pensioneringen 2003. Blev bankdirektör 1976 och var bland annat chef för Skaraborgsbanken i Mariestad under 14 år. Var 1973-76 personalens representant i bankens centralstyrelse.

Äger en gård i Karleby som innehåfts av släkten sedan 1752.

Varför lokalhistoria?

Det började med att jag 1970 fick ta del av innehållet i släktens "svarta låda". Där förvarades gårdsarkivet, med handlingar tillbaka till 1700-talet. Jag upptäckte då att min morfars farfar var född Per Eriksson men dog som Petter Fogelqvist. Varför, undrade jag och började släktforska.

Barn och mera tidskrävande arbetsuppgifter gjorde att forskningen efter några år gick på sparlåga. Dessutom kändes det som jag bara samlade namn utan något egentligt innehåll, så jag lämnade kyrkböckerna och började söka i andra källor i stället.

Hembygdsföreningen då?

I början av 1980-talet kom jag med i styrelsen för Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening som kassör. Sen deltog jag i några kurser om bygdens historia som föreningen arrangerade. Snart började jag gräva djupare i lokalhistorien, helt inriktat på Leksbergs socken. Resultatet presenterades i små artiklar i Hembygdsföreningens årsskrift.

När föreningen fyllde 10 år fick vi en kopia av en gammal handskrift som gåva av Mariestads bibliotek. Det var prosten Sundholms sockenbeskrivning över Leksberg, gjord i början av 1800-talet. Med gåvan följde den direkta uppmaningen att just jag skulle se till att den blev utgiven i bokform.

Åke Möller

Profilen

Det kom att dröja sju år, men när boken utkom 1992 hade jag tolkat och kommenterat ytterligare tre lokalhistoriska dokument. Rubriken var Det gamla Leksberg. Fyra sockenbeskrivningar från åren 1786-1914.

Vad hände sen?

Jag fortsatte forska och skriva om Leksbergs historia, både i årsskriften och lokaltidningen. År 2000 utkom nästa bok, Flygmaskinen som inte kunde flyga. Den handlar om mångsysslaren, motorcykel- och flygpionjären Erik Hall-

berg från Leksberg. Boken berättar om ett mycket märkligt livsöde, vid flera tillfällen var Hallberg nära den stora framgången utan att egentligen lyckas en enda gång.

I föl kom så boken Från Anders till Anders – Norlanders under fem generationer. Den beskriver hur en liten lanthandel i Leksberg utvecklades från 1871 till en av länets största landsbygdsaffärer på 1950-talet. Och hur radioförsäljningen avskiljdes och växte till dagens stormarknad inom elektronik och vitvaror.

Nu skriver Du också om Mariestad, varför?

För omkring 10 år sedan upptäckte jag att Mariestad är en avknoppning från Leksberg, inte från Ullervad som man tidigare har ansett. Då kändes det naturligt att utvidga forskningen. När jag sedan hittade originalhandlingar som både kompletterar och förändrar Mariestads äldsta historia, fick jag 2006 möjlighet att publicera uppgifterna i Mariestads-Tidningen. Sen dess har det blivit mängder av artiklar i både tidningen och i olika tidskrifter.

Var forskar Du?

Mina källor finns framför allt i Riksarkivet, men självklart också på Göteborgs Landsarkiv, på Kungliga Biblioteket, Riksantikvarieämbetet och en del andra arkiv och bibliotek. Det är ju oftast där som originalhandlingarna finns.

Vad är svårast?

Det är nog att förstå innebörden av vissa dokument, att som amatörhistoriker kunna sätta in dem i sitt rätta sammanhang. För några år sedan skrev jag om fogdesonen

Persgård i Karleby. Här har hembygdsföreningen i Ullervad-Leksberg sin hemvist. *Foto Leif Brunnegård*

från Marieholm, senare länsresidens i Skaraborg, Jost Hansson, adlad Falkenstierna till Nyrud och Karleby. Han gjorde karriär och blev en av riksskattemästarens närmsta män på slottet Tre Kronor. Efter att ha gjort sig skyldig till en av de största förskingringar som drabbat den svenska staten, dömdes han till döden och avrättades. För att förstå vad jag skrev om var jag tvungen att läsa mer än 4.000 sidor om 1600-talets förvaltningsorganisation, om fogdarnas roll och uppgifter och om dåtida skatteregler. Och så här är det ganska ofta.

Har Du hittat något riktigt intressant?

Det mest spännande är utan tvekan ett bytesbrev från år 1473. Det handlar om Haller, de gårdar där Mariestad senare anlades. Av det framgår att Haller då sedan lång tid hört till biskopsdömet och att biskopen hade sitt ”intäkta-hus” där, alltså sin tiondelada.

Nästan lika spännande var det att tolka en genealogisk tabell, som omkring 1560 upprättats av Rasmus Ludvigsson. Han var Gustaf Vasas sekreterare och han serverar genom den handlingen Tunas tidigare okända ägare under mer än 100 år. Där fanns åtta ägarled, flera av dem kvinnor. Tuna var en by och stormannagård som låg på andra sidan än Tidans utlopp i Vänern, mitt emot Haller. 1559-60 förvärvades den av Gustaf Vasa.

Hur går det att läsa gammal stil?

Numera går det utmärkt, det handlar bara om träning och åter träning. Men handstilarna var ju olika förr, precis som idag, så självklart kör jag fast ibland. Och kommer man riktigt långt tillbaka kan det bli verkligt knepigt. Dokumentet från 1473 höll jag på med av och till under flera år innan jag lyckades tolka allt.

Du fick Mariestads kommuns kulturstipendium i fjol.

Ja, det känns fantastiskt att det jag gör får den uppskattningen och uppmärksamheten. Dessutom har jag fått stipendium både av Borgerkapets 24 äldste i Mariestad och av Hertig Carls-logen inom Götiska Förbundet. Sönt känns förstås väldigt stimulerande.

Vad håller du på med just nu?

Genom alla kommentarer till artiklarna i Mariestad-Tidningen har jag förstått att intresset för den lokala historien är stort bland mariestadsborna. Många har tjatat på mig om att skriva Mariestads historia i bokform. Genom generösa bidrag till tryckkostnaden från Grevilis fond, John Hedins stiftelse och Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening ser det nu ut att kunna förverkligas. Jag håller alltså på att skriva om förhistorien-tillkomsten-begynnelsen – eller med andra ord om Mariestad fram till den stora stadsbranden 1693. Men ju mer jag skriver desto mer inser jag att den uppgiften egentligen är för stor för en ensam amatörforskare.

När skall den komma ut?

Det finns ingen bestämd tidplan. Jag har ett enormt material att gå igenom i form av pappers- och digitala kopior, så det får ta den tid som behövs.

Och hur var det nu med Din anfader och hans namnbyte?

Jo, fem år gammal blev han föräldralös och togs om hand av sin farbror på Torsö. Denne var ryttare och hade antagit soldatnamnet Fogelqvist efter sin företrädare. Det namnet tog sedan också morfars farfar. Att byta Per mot Petter var inte lika konstigt. Det är ju varianter av samma namn.

Jan-Olof Berglund

30 november i Falköping

Konferens om ELC (European Landscape Convention) i Falköpingstrakten 30/11. ELC är en konvention (översenskommelse) mellan de flesta europeiska länder och undertecknades för flera år sedan av Sverige. Åtagandet innebär att aktiviteter av olika slag behöver utföras för att få ett hållbart samhälle med en god livsmiljö. Det berör alla medborgare på ett eller annat sätt och hembygdsrörelsen är en av civilsamhällets aktörer som har mest att tillföra med lokalkännedom, den historiska erfarenheten och mycket annat.

På hemsidan kommer program och dagordning att läggas ut vartefter det blir klart! En vädjan till föreningarna, möt upp i Falköping och visa ert engagemang att jobba med viktiga framtidsfrågor. Er insats kommer att behövas!

En man och hans livsverk

Arkeologen, konstnären och hembygdsforskaren Rune Ekre avled lördagen den 21 september i år. Han föddes i Habo socken 1924 och utbildade sig till lärare i svenska och historia. Konstintresset var stort och han studerade för Tore Ahnoff och gick på Göteborgs konsthögskola. Så småningom flyttade han till Lilla Edet, där han undervisade vid Realskolan.

Men livet kan ta andra vägar än de man tänkt sig. På sommaren 1961 pågick utgrävningar för hyreshuset Fornäng 2 i Lödöse. Rune anslöts som assistent under Per Henrik Rosenströms ledning och något som var tänkt som en sommar med arkeologi, blev trettio år i Lödöse. År 1962 kompletterade Rune med arkeologiska studier och snart ledde han utgrävningarna i Lödöse. Redan 1963 kom Runes första banbrytande upptäckt, fynd av laderspill med stämplar på, som visade sig vara restavfall från myntprägling.

Lödöse var inne i en expansiv period och det byggdes många nya bostäder. Grävningstakten var hög och fyndmängden stor. Snart infann sig drömmen om ett museum i Lödöse och år 1964 togs ett beslut av dåvarande Lödöse kommun. Lokaler ställdes i ordning i källaren på Fornäng 2 och museet invigdes 1965, med Rune Ekre som dess förste chef.

Under åren 1964 -66 gjordes undersökningar i klosterområdet, norr om den numera försvunna norra åarmen och resultaten gjorde att en helt ny bild av det medeltida Lödöse växte fram.

Rune Ekre visar museet för Hans majestät konungen 1975.

Rune Ekre som gästbloggare vid StadsGIS-projektet i februari 2012.

När Lödöse museum blev en del av dåvarande Älvsborgs länsmuseum 1979 ökade Runes arbetsbelastning, då hans arkeologiska tjänster behövdes i hela Älvsborgs län. På 1980-talet ökade också intresset för vår lokala historia, vilket ledde till flera ”hembygdgrävningar” där Rune var grävningsledare, bland annat på borgen i Kvinnestad i Vårgårda och i Gestad/Murängen i Vänersborgs kommun. Undersökningar i flera av länets 1600-tals-städer tog även

upp en stor del av hans tid under hans sista år i tjänst.

Trots den stora arbetsbelastningen lyckades Rune ändå hinna med att utöka verksamheten på museet med tillfälliga utställningar. Under 1980-talet var det så många som tio stycken om året, de flesta egenproducerade. Formgivning och innehåll stod Rune själv för. Tack vare sin karismatiska och varma personlighet kunde han engagera både personal och frivilliga att göra sitt yttersta vid själva utställningsbyggandet. Vi minns särskilt utställningar som Metall i medeltid, Pilgrim och Vallfart och inte minst Föreningen Norden 600 år. Med anslutande programverksamhet, föreläsningar och musikkvällar gjorde han kulturen tillgänglig för boende i Lödöse med omnejd.

Under 1980-talet påbörjade Rune ett projekteringsarbete för ett nytt museum och politiken i Lilla Edet blev övertygade om att detta var viktigt. Det resulterade i att det nya museet kunde invigas 1994.

Rune var alltid mån om att dela med sig av sin gedigna kunskap om medeltiden och Lödöse. Detta uppmärksammades av Göteborgs universitet 1988, då han utsågs till hedersdoktor vid Arkeologiska institutionen. Rune blev mycket glad och rörd över detta. Boken Lödösefynd är ett exempel på hans vilja att förmedla medeltiden på ett enkelt sätt.

Även efter pensioneringen 1989 var han ett stort stöd och en mentor för oss på Lödöse museum. Hans engagemang i Lödöses historia var obrutet ända fram till hans bortgång.

Han fattas oss!

*Ing-Marie Trägårdh
Sonia Jeffery
Lödöse Museum*

Lennart Jacobsson

Hembygdsforskare och hembygdsvän

Lennart Jacobsson på Ladås i Eriksberg har avlidit. Lennart Jacobsson föddes på Svarvaregården i Björnarp 1926 och kom till Ladås 1958. Samma år gifte han sig med sin Karin och de fick fyra söner. Han har genom åren varit en engagerad och kunnig förkämpe för sin bygd. Han formulerade det själv så här:

- Mitt hembygdsintresse är och har alltid varit koncentrerat till Gäsene härad, en del av Västergötland som inte alltid uppmärksammats som det borde. Jag har försökt att vara bygdens talesman i viktiga kultur frågor.

Denna målsättning medförde ett engagemang inte bara i Eriksberg med omnejd utan också regionalt i Västergötlands Hembygdsförbund. Vid förbundsstämman 2006 hedrades han med att utses till hedersmedlem i förbundet och 2007 förärades han Nordiska Museets medalj 'För hembygdsvårdande gärning'.

En fin beskrivning

I det underlag som Nordiska Museet hade för att fatta sitt beslut att tilldela Lennart Jacobsson denna fina utmärkelse får man en fin bild av Lennart Jacobssons gärning.

Lennart Jacobsson på Ladås säteri i Eriksberg utanför Herrljunga är en verklig hembygds-forskare och hembygds-kämpe. Vid sidan av uppgiften att odla fädernas jord som godsägare på Ladås har han på en rad olika sätt varit engagerad i bygden. Bland annat var han under 29 år ordförande i kyrkostämman och lade ned massor av energi på inte bara den gamla märkliga medeltidskyrkan, med anknytning kanske rentav till Erik den helige, utan även på att renovera och rädda nya kyrkan som byggdes 1884 och rymmer hela 700 besökare.

Även när det gäller att rädda Gäsene gamla tingshus har han varit engagerad. Han och en medförfattare, Ture Åberg, gav ut en bok om tingshusets historia och om människorna som verkat där.

År 1979 var Lennart Jacobsson med och startade Eriksberg-Mjälldrunga-Broddarps hembygdsförening. Redan året efter kom han med som ledamot i styrelsen

Lennart Jacobsson i berättartagen. I Västgötabygden nummer 5/006 var Lennart vår Profil. På bilden berättar han med inlevelse om livet som bonde och hembygdsvän.

för Västergötlands Hembygdsförbund som han tillhörde fram till 2002. Under de åren tillhörde han redaktionen för förbundets tidskrift Västgötabygden. Nämnas bör också att han 1981 var med att bilda Västergötlands genealogiska förening.

Naturligtvis har Lennart Jacobsson forskat mycket om den egna bygden, dess historia och dess människor. Denna kunskap har han delat med sig i oräkneliga artiklar och föredrag, men också som guide i Eriksbergsbygden.

Medaljutdelning på hemmaplan

Tyvärr tillät inte Lennarts hälsa att han reste till Stockholm för att hämta den fina utmärkelsen, men den överlämnades vid en festlighet i den egna hembygdsföreningen. Mona Lorentzson och Hugo Isaksson från Västergötlands hembygdsförbund hade fått det hedersamma uppdraget att överlämna medaljen till Lennart Jacobsson.

Inom Västergötlands hembygdsförbund kommer vi att minnas honom och hans insatser med stor tacksamhet.

Leif Brunnegård

Använd Bygdeband!

Efter SHF:s övertagande av Bygdeband är systemet i rätt ägo! Bygdeband är det bästa hembygdsrörelsen kan rekommendera för att digitalt lagra all form av byggedokumentation så att det är säkrat för framtiden och tillgängligt för allmänheten.

Till alla föreningar, glöm inte att skicka in ett nytt avtal för att få tillgång till programmet. Till sist, det kostar bara frimärket för att sända in kuvertet med avtalet, användningen är GRATIS!

Hänt på bögda...

Possiska Lancasterskolan startade höstterminen

Skolfröken berättar. Eva Roffey småskollärlarinna i lektionssalen

Lördagen den 10 augusti 2013 var den gamla Possiska Lancasterskolan öppet några timmar på eftermiddagen, ett 60 tal besökare hittade till skolan. En av de första som kom till skolan vara Irene Fors (född Lindblad) med make Lennart, dottern Sophie och barnbarnet Ebba Best. Irene berättade att hon var uppfödd på Trolmen och varit elev vid skolan. Vid besöket fann hon bland annat ett skolfotografi från 1949 där hon fanns med sina skolkamrater. Dottern Sophie och barnbarnet Ebba hittade även en moster på ett fotografi. Irene bor med sin make Lennart i Stenungsund men har sin sommarbostad i Trolmen, där tillbringar de sin mesta tid mellan maj – september. Dottern Sophie och barnbarnet Ebba som bor i England var på sommarvisit hos sina morföräldrar och fick denna dag tillfälle att komma till ”mormors” gamla skola.

Det var många tidigare elever som passade på att göra ett besök i sin tidigare skola. Kaffeserveringen som var tänkt i trädgården regnade bort, innan skyfallet kom flyttades kaffe med dopp in i köket i den gamla skollärbostaden. Runt det stora bordet samlades kaffegästerna och samtalen var många. I skollektionen fanns Eva Roffey som för dagen agerade småskollärlarinna, hon läste ur gamla läseböcker och beskrev skoltiden från förr.

Till skolan kom också Gudrun Gustavsson som var släkt med den första läraren vid Possiska skolan - Johan Hasselberg, han tjänstgjorde 1832-1866. Johan Hasselberg var morfar till Gudruns farmor Hulda Karlsson som bodde i Hällekis.

Lennart Andersson hittade även han till skolan

denna eftermiddag, han var född i huset och son till skolvaktmästaren Nils Andersson. Lennart bodde i huset mellan 1936-1945, gick sina två första skolår i skolan. Troligtvis var familjen Nils Andersson den sista bofasta familjen i huset, därefter har det funnits sommarboende under några år innan Kinnekulle Hembygdsförening fick byggnaden.

Denna eftermiddag lockade många besökare och det hembakade kaffebrödet fick mycket beröm. Fotografierna från en svunnen tid väckte många minnen. Kinnekulle hembygdsföreningen som var anordnare för eftermiddagen fick in ny information till sitt bildarkiv.

Text Lena Brodin

*Foto Freddie Wendin
Kinnekulle*

Ett rally med rader av historiska stopp

Det var många unika och värdefulla ting som kunde beskådas vid årets Hembygdsrally i Götene kommun.

– Det är jättetrevligt att få se så många fina saker och den kunniga information vi fått, betonade Maria Borell, som gjorde ett besök i Hembygdsgården i Husaby och hade tillsammans med maken Kjell-Åke Liljeberg, tidigare också besökt kopparslagarmuseet i Medelplana och Wikströmsstugan i Hangelösa.

Husaby hembygdsförening lyfte i år fram boken med bland annat en gammal postilla från 1488 och en lika gammal bibel, katekeser samt ett stort antal läseböcker. – Vi vill lyfta fram skriftsspråkets betydelse i vårt kulturarv, framhöll sekreteraren i föreningen Gunnel Hansson. Skeby sockengilles museum visade upp det som använts eller tillverkats i just Skeby.

Ordföranden Gunnar Karvik visade nöjd upp Skebys kommunallåda från 1770-talet, en riktig klenod där bland annat kommunala handlingar som protokoll och en karta från storskitet förvaras.

Karvik blev glatt överraskad när museet fick en kanonkula från Nordiska sjuårskriget runt 1566, en gåva från Berit och Tore Bertilsson som för 30 år sedan hittade den i sitt potatisland.

Kriget drog fram i just Skeby där kyrkan användes till stall och tornet brändes ner.

– Det är imponerande så många fina saker som har bevarats här, sade Britt Marie Wallander från Götene.

På plats i Kopparslagarmuseet i Medelplana var ordföranden i Kinnekulle Hembygdsförening, Gill Bengtsson, som här visade hur en pip till en kaffepetter formades.

På plats i kopparslagarmuseet i Medelplana var Gill Bengtsson, ordförande i Kinnekulle hembygdsförening, som kunde visa upp en mängd av verktyg.

–Verkstaden är från 1846 och drevs av tre generationer Eskilsson där den siste avled 1946, berättade Gill.

Reidar Björk, med erfarenhet från plåtbranschen, var glad för alla bevarade verktyg från det genuina hantverkets tid.

Deltagande hembygdsföreningar i rallyt som ingick i Kultursarvsdagen var: Forshem–Fullösa, Vätzlösa, Holmestad, Husaby, Skeby, Medelplana, Hangelösa och Götene hembygds- och forninnesförening invid torget.

Matz Nilsson

Artikeln var införd i

Nya Lidköpings–Tidningen

den 9 september 2013

Flytt av Grälåstugan

Långhems Hembygdsförening bedriver sin verksamhet i huvudsak med utgångspunkt från en fastighet, Pettersberg, som skänkts till föreningen och belägen centralt i samhället. Föreningen äger också en ryggåstuga, den så kallade Grälåstugan. Stugan uppfördes på 1700-talet och skänktes i början av 1950-talet till Hembygdsföreningen. Stugan plockades ner och byggdes upp på nytt ett par kilometer utanför samhället. Stugan har ett betydande kulturhistoriskt värde. Genom de förändringar som skett och då främst ombyggnaden av vägen förbi stugan försämrades läget avsevärt. Hembygdsföreningen har sedan 2008 arbetat för att kunna flytta stugan till Pettersberg. Det har funnits många hinder på vägen som svårigheten att hitta en entreprenör som kunde åtaga sig den grann-

Vilket lyft! Den gamla ryggåstugan har lyfts upp och är klar för transport till sin nya plats

laga uppgiften och att kunna lösa finansieringsfrågan.

Under slutet av 2012 och 2013 föll alla bitar på plats. En entreprenör åtog sig uppdraget. Vållvilliga bidrag erhöles från Långhemskök, Stiftelsen Sparbanken Tranemo, Stiftelsen Ebba Sundins Minne, Bo Gunnarsson, legat i privat testamente och ett stort antal privatpersoner.

Under sommaren 2013 gjordes föreberedelser för grunden. Grunden grävdes och stenfoten med inmurad sten sätts upp. Stugan tömdes på inventarier och fönstren plockades ur. Dagarna före flytten försågs stugan med järnbalkar utmed såväl lång- som kortsidor. Den 9 september hade dagen kommit för själva flytten. Eftersom det handlade om ansefliga tyngder, totalt ca 20 ton varav stugan skulle väga cirka 15 ton, krävdes två stora mobila kranar och en specialtrailer. Flytten tog cirka 3,5 timme och kunde genomföras utan problem och lockade media och ett stort antal åskådare.

Text Jan-Olof Pettersson

Foto Leif Österlund

Folkfest i Fristad

Lördagen den 31 augusti var det stor folkfest i Fristad, när Borås-Herrljunga järnväg fyllde 150 år. Det var år 1863 som järnvägen invigdes av Karl XV, och då fanns endast ca 60 mil järnväg i Sverige, främst stambanan mellan Göteborg och Stockholm.

Fristads Hembygdsförening hade redan i februari inbjudit till ett planeringsmöte inför järnvägsjubiléet, och gensvaret blev stort. I ett halvår arbetade många föreningar samt paraplyorganisationen Framtid Fristad tillsammans, och kreativiteten flödade.

Så kom då den stora dagen! Bergslagernas Järnvägs-sällskap körde ångtåg hela dagen, och i stationsparken avlöste programpunkterna varandra. Dagen inleddes med trumpetsignaler, när scouterna hissade flaggan och morgonbön. Sång, musik av flera orkestrar, linedance och allsångskonsert var olika inslag under dagen. Vidare var

Tuff-Tuff-tåget ångar in på Fristad station.

det flera utställningar, veteranbilar, serveringar, försäljning från lokala odlare, många lotterier och tipspromenad. Svenska kyrkan hade en mobil kyrka, och föreningar och organisationer informerade om sin verksamhet. En speciell plakett till minne av dagen sattes upp på det gamla hundraåriga stationshuset och invigdes av kommunalrådet Ulf Olsson.

Jubiléet besöktes av flera tusen personer, och alla var nöjda med dagen. Samarbetet mellan föreningarna kommer att fortsätta med en föreningsbroschyr och troligen en föreningsdag varje år. I hela bygden finns det ca 65 föreningar, som har inbjudits till en föreningsträff, och detta vittnar om det omfattande ideella arbete som bedrivs, inte minst i hembygdsföreningarna.

Ann-Britt Boman

Berättarkväll i Ljungsarp

Ett 30-tal medlemmar var i Hembygdsgården Björstorp och lyssnade på ett intressant föredrag med bildvisning av Filip Mårtensson, Nävlinge och Emil Malmberg, Sankilampi från Ilnestorp.

De har gått på Önnestads Lantbruksgymnasium i Skåne, och fick möjligheten att göra sin praktik i fem veckor förra året på en gård nära Edmonton i Kanada. Gården var på 1400 ha odlad mark, de hade 60 mjölkkor och 160 ungdjur, det räknades som en liten gård. Odlingen bestod av vall, havre, vete och raps.

Djuren såg ut att ha det bra i ladugården, med mycket strö i båsen. Där fanns inga regler att korna måste vara ute på bete, men på den gården var de ute. Det var också tillåtet med svanskupering och el-dressörer, som inte får förekomma i Sverige.

Älgjakt fick bedrivas var som helst. Varje person

Filip Mårtensson och Emil Malmberg i Kanada.

med jaktlicens tilldelades en älg och det var inte ovanligt att den sköts direkt från bilen.

*Text Imgemar Rudholm
Foto Privat*

Bygdevandring på Kinnekulle

Ett 60-tal personer slöt upp när Kinnekulle Hembygdsförening hade sin sista bygdevandring för året. Vandringen började vid Trolmens station och följde Kinnekulles vandringsled upp mot Råbäcks kalkgruva.

Vandringen fortsatte förbi torpet Rakås, soldattorpet Mellstörmtorpet, Utlyckan samt ytterligare soldattorpen Couragebacken och Ramsnäs, arbetarbostäderna Marieberg och Marielund. Vid varje byggnad berättades det om husen och vem som bott där.

Efter cirka 3 km vandring var cirkeln sluten och alla var tillbaka vid Trolmens station, Kinnekulle ett berg med många industrihistoriska platser och vacker natur att vandra omkring i.

*Text Lena Brodin
Foto Freddie Wendin*

Jubileum i Vassända Naglum

I början av 1980-talet, började en tanke att slå rot hos några av de boende i Grunnebo. Tanken växte i styrka och det blev allt svårare att slå bort idén, ju mer saken kom på tal.

Någon hade fått idén att man kanske kunde starta en hembygdsförening. Det fanns ju ingen sådan i bygderna sedan tidigare. Vad var då enklast och naturligast än att ta kontakt med Berit Hange Persson. Hon bodde i bygden och hade god kunskap om hembygdsföreningar. Hon var ju engagerad i hembygdsförbundets förbundsstyrelse. Hon hade startat ett flertal föreningar runt om i landet.

Sagt och gjort, hon fick frågan om det kunde vara möjligt att även boende i vår bygd kunde få råd och hjälp att starta en förening. Efter diskussioner kom önskemålet fram att tanken med föreningen var att folk i bygden skulle träffas, umgås och trivas tillsammans.

Jubileum

År 1983 grundades föreningen, och som första ordförande kom Rolf Nilsson att utses. Han fick tyvärr ingen längre tid i sin roll, då sjukdom snart ändade hans liv, och ny kraft fick ta vid för att svinga ordförandeklubban

Åren går och nu den 5 oktober firade föreningens medlemmar 30-års jubileum. Av de nästan 300 medlemmar som finns i registret hade över hundra valt att komma till festen, som hölls på Quality hotell i Vänersborg.

Samling skedde strax före 18.00 med välkomstdrink och mingel, medan välkomnande musik spelades i hotellets foajé. Ett litet bildspel på folk och händelser i föreningen under åren som gått rullade på en bildskärm.

Egen bygdedräkt

Under hela kvällen kunde gästerna bese den bygdedräkt som en tid varit på tal att sy upp. En dräkt som på 20-talet skapats av några kvinnor i Grunnebo hade stått som förebild, för den som nu skapats. Vice ordföranden Kerstin Hillengard har varit en drivande kraft i arbetet att få fram den nya dräkten, som följer den 90 år gamla förlagan, så exakt som möjligt. Ursprungsdräkten har skänkts till föreningen av Berit Hange Persson. Tanken är att dräkten ska bli en samlande symbol i vår förening.

Middag

Till den efterföljande middagen hälsade ordförande Stig Åke Andersson alla gäster välkomna och han riktade ett speciellt välkommen till dagens gäster, Peter Johansson från Västärvet, samt hans fru Marianne Brattberg. Peter var inbjuden av den anledningen att han representerar ägaren till föreningens hembygdsgård. Vidare var han med vid föreningens tillblivelse, och han har genom alla år följt vår verksamhet. I synnerhet följer han verksamheten vid torpet Solliden, och hur vi underhåller och vårdar

Den nya bygdedräkten och förlaga till höger

detta kulturminnemärkta torp som ägs av Västärvet. Tage Brolin representerade Västergötlands Hembygdsförbund med sin närvaro, under kvällen. Båda gästerna gratulerade föreningen, och önskade oss framgång i vår fortsatta verksamhet, samt överlämnade presenter till föreningen

Under middagen höll föregående ordförande Gerhard Gustavsson en kort sammanfattning av händelser under de 30 gångna åren. Vem var väl bäst skickad till en sådan historik än Gerhard då han själv varit ordförande i 13 av dessa år.

Under kvällen hölls en trivsamt musikunderhållning varvat med lättsamma historier av sånggruppen Tonsteg. Efter att kaffe och tårta serverats, begärde orkestern, Sven Gunnars trio, gästernas uppmärksamhet, då dans följde. Sammanfattning av kvällen är att medlemmar och gäster trivdes, då hela festen var lyckad på alla vis. Kommittén som planerat kvällen hade gjort ett bra jobb, och ett stort tack till dem för sitt arbete. Man kan gott säga att kvällen var unik, då den ingen annan kväll var lik.

*Text Stig Åke Andersson
Foto Kerstin Roland Andersson*

Äggkaffe i Svenskbygderna

Saxentorps Tours i Vårgårda har specialiserat sig på att göra resor till svenskbygderna i Minnesota. En av resorna går i mars och då har det blivit tradition att man hälsar på i Lutherska kyrkan i Center City, en grannby till Karl-Oskars och Kristinas by som heter Lindstrom. Besöket blir alltid en våffelfest, för man håller på gamla svenska traditioner. Där får man träffa gamla svenskamerikaner. Lokalen är fullsatt och det skall helst finnas en svensk vid varje bord. Ofta har man en gäst som berättar om seder och bruk som man fått med sig från Sverige för flera generationer sedan. I år handlade det om den svenska seden att dricka äggkaffe. Då fick de svenska turisterna frågan om de dricker äggkaffe, men det var en sed som inte var så vanlig i den här gruppen.

Inte vanligt

Fram på vårkanten träffade jag Jerker Saxentorp, en av delägarna i företaget och då undrade han hur ofta jag dricker äggkaffe. Det kunde jag inte minnas att jag gjort någon gång. Men jag blev lite nyfiken och började fråga vänner och bekanta, men det verkar inte vara så vanligt nu för tiden. Några har ett svagt minne av att de haft någon gammal släkting som nog drack något som påminde om äggkaffe. När jag kollade på datorn kunde jag läsa om äggkaffe, men kanske inte samma typ som de gamle gjorde.

Tragiskt jubileum

Jerker Saxentorp är medlem i Södra Härene hembygdsförening. Förra året hade man en studiecirkel som handlade om Härenebor som emigrerade till Amerika och som hade oturen att bli inblandade i ett indianuppror där Häreneborna omkom. Studiecirkeln avslutades med att Jerker fick arrangera en resa till Minnesota för att delta i jubileumsfirandet.

Hembygdsresa i svenskbygderna

På min fråga till Jerker om han skall ut och resa med fler hembygdsföreningar får jag ett positivt svar.

– Vi arrangerar ju resor med lite olika inriktning. Vi började med en studieresa för bönder som fortfarande är väldigt populär. Då och då gör vi en resa i svenskbygderna som är lite mer för vanliga turister. Sedan några år åker vi över och åker motorcykel i början av hösten. I samarbete med en tidning besöker vi en stor

Duvemåla.

maskinmässan. När vi Härenebor gjorde resan blev jag lite tänd på att göra en ny resa för hembygdsfolk och till sommaren skall vi faktiskt göra en sådan resa som vi kallar I emigranternas fotspår. Vi åker den 23 juni 2014.

Leif Brunnegård

Fotnot

Äggkaffe. Förr i tiden kokade vi allt kaffe på vedspisen. Då blev det ofta sump i kaffekoppen. Om man då knäckte ett ägg och lät äggvitan komma i koppen band man sumpen vid botten. På en del håll kallade man det att man klarade kaffet. Jag minns att det fanns något som man kallade klarmedel att köpa i affären.

Kafferostaren Per Nordby berättar på sin hemsida bland annat: När man tillför protein i kaffet uppstår just den effekten. När jag bjöds på kaffet användes inte hela ägget utan faktiskt bara skalet, vilket gav nämnda positiva egenskaper åt det kokta kaffet utan att tillföra äggsmaken.

Saxentorp Tours.

Vill Du veta lite mer om I emigranternas fotspår kolla <http://www.saxentours.nu/>

När är det vår tur att synas i Västgötabygden kanske Du funderar på. Det kan vara i nummer ett nästa år. Skriv en liten artikel och skicka med en bild och skicka in den till vbn.red@tele2.se. Skicka den gärna i mellandagarna. Svårare är det inte.

Hembygdsskribenter på skolbänken

För åttonde året i rad arrangerade redaktionskommittén för Västgötabygden en kursdag för skribenter inom hembygdsrörelsen i Västergötland. För tredje året höll vi till på Fristads Folkhögskola med Ann-Britt Boman som kursvärd.

I år var Monica Svensson, språklärare på Folkhögskolan, dagens inspiratör. Att skriva tydligt och sammanhängande var hennes tema. Första avsnittet handlade om vad vi ger för signaler till våra läsare. De här signalerna är rubriken, ingressen, mellanrubriker, indelning i stycken och övergångar. Och så fick vi lite exempel på de olika orden.

Rubriken är en kort fras som berättar för läsaren vad artikeln handlar om.

Ingressen ger lite mer information om innehållet. Den skall locka till läsning.

Mellanrubriken tydliggör rubriken. Den lyfter fram viktig information om artikeln.

Styckeindelning är ett sätt visa att här kommer något nytt, till exempel en ny händelse i berättelsen.

Övergång kan vara en hjälp för läsaren att följa författaren tankegång.

Som avslutning på detta pass fick vi en brödtext där vi fick försöka tillämpa vad Monica hade försökt lära oss.

Hemsidan

Efter en bensträckarpaus intog Monica Nyvaller podiet. Monika kommer från Herrljunga men ingår också i förbundsstyrelsen. En av hennes uppgifter är att vara med och jobba med förbundets hemsida. Monica pratade om vikten av en bra kommunikation mellan förbundet och medlemsföreningarna. Men minst lika viktig är kommunikationen mellan föreningen och dess medlemmar. Med projektorns hjälp åskådliggjorde hon vad hon talade

Inte så lätt. Att redigera en text är inte alltid så enkelt.

om. Hon plockade fram två föreningars hemsidor som exempel. Den första var hennes egen förening i Herrljunga och den andra var Svältornas Fornminnesförening.

Päron med vispgrädde

Så var det matrast och då serverades kött och potatis och till efterrätt fick vi päron med vispgrädde. I stället för en middagslur fick kursdeltagarna lyssna till goda råd av den erfarne journalisten Hans Menzing. Ett av de första råd han fick som ung journalist var att skriva så folk förstår vad du skriver. Var noga med rubriken och skriv kort. Kolla hur pressen gör. Jobba gärna i par, en som skriver och en som fotograferar. En van fotograf ser ofta mycket mer än vi andra. Skriv inte så det kan såra ättlingar. Alla uppskattar inte att läsa att farfarsfar gjorde en massa hyss.

Inte för smått

Sista inslaget svarade Leif Brunnegård för. Det handlade om vikten av att välja rätt typsnitt och storleken på bokstäverna. Många läsare av hembygds litteratur är i den åldern då man får läsbekymmer, Om det är för liten stil eller man använder stilar som är för konstnärliga är det oläsbart för många. Var också återhållsam med så kallade tonplattor.

Närproducerat

Naturligtvis hade deltagarna med sig en del av sina egna alster. Man lär sig mycket och får många uppslag genom att kolla hur man gör i andra föreningar. Hembygds litteratur är verkligen närproducerat.

Under några år har kursdagar varit i södra delen av landskapet, nästa år hoppas man kunna ha höstens skrivardag lite mer norrut.

Leif Brunnegård

God Julius på er alla

Julen skall ha en högst bloddrypande bakgrund, om vi skall tro en av Skaras mest kända biskopar, Jesper Swedberg. Efter att ha letat bland lärda mäns förklaringar fastnar han för att julen ursprungligen firades för att ställa in sig hos världserövaren Julius Caesar.

Biskop Swedberg var oerhört intresserad av ord, och ords bakgrund. Det är klart att han grubblade över det märkliga ordet jul. Att man på hans tid, kring år 1700 alltså, firade julen som ett minne av Jesu födelse visste han förstås, men själva namnet har vi som så mycket annat, lånat från våra hedniska fäder.

Efter mycket tvekan fastnar Swedberg för en förklaring: Jul är helt enkelt en kortform för Julius, och den Julius det handlar om är den romerske krigaren Julius Caesar. Nordborna levde i skräck för de romerska legionerna, men genom att fira Julius gjorde de Julius Caesar på så gott humör att han skonade Norden.

Det framgår att Swedberg var tveksam, men han fann tydligen detta vara det mest troliga. Fast han erkänner själv att "Jag tillstår min okunnighet i thetta".

Det är Lars Holm, experten på bl a Swedbergs Svensk Ordabok som i Föreningen för Västgötalitteraturs traditionella julskrift härom året berättade om biskop Swedbergs vända kring ordet jul.

Hans Menzing

Ätter Jönn

Förr var det vanligt att landsortstidningarna bjöd läsarna på dikter skrivna på deras eget språk, västgötskan. Där jag jobbade, Skaraborgs Läns Tidning, var det Konsumföreståndare Alex i Saleby, på riktigt hette han Edvin Svantesson, som skaldade om årtiderna och händelser i bygden på god västgötska. Hans bästa dikter samlades i en vacker bok, men frågan är om han läses särskilt ofta numera.

Annat är det med Jönn, Falköpingssonen John Liedholm som efter några år i Stockholm där han bland annat lärde känna Nils Ferlin och Dan Andersson, men också konstnärer som Isaac Grünewald, återvände hem och sålde tyger, garner och kläder. Men framför allt målade och diktade han. Sedan hans livs stora kärlek dött i barnsäng blev det fler och fler dikter på västgötska, märkligt nog ofta skildringar av bygden och människorna fyllda av livslust trots den stora sorgen.

Skördetid

Jönn skrev inte helt lättläst alltid, men trots det har han överlevt. Han räddades på 70-talet av gruppen Skördetid som sjöng hans dikter, men också av radioreportern

Claes Astin som lättade upp sändningarna med språkligt mustiga dikter. Nu har Claes dessutom fått chansen att läsa in, och kommentera, 33 dikter på en CD, Jönn berättar, som getts ut av Falbygdens hembygds- och fornminnesförening.

Falköpingstidningen gav ut ett stort antal Jönndikter i några häften där man även kan njuta av Jönns bildkonst, men de är nog mycket svåra att hitta nu, så det Astinska tillskottet är välkommet.

Särskilt som det är nästan omöjligt för den som inte vuxit upp med dialekten att av skriven text förstå hur det skall låta, men Claes Astin klarar balansen att tala tydligt men ändå behålla musten och den västgötska melodin.

Konstnärsblick

Men varför lever just Jönns poesi vidare? Förklaringen är nog att han var bildkonstnär. Han har en konstnärs känsliga öga för detaljer även när han skriver. Man får en färgstark målning i ord vare sig det gäller en majmorgon (møre i maj), en auktion (aschon) eller sädesärla (plog-ärla). Det är lätt att se scenerna framför sig, även om de utspelades för nästan hundra år sedan.

Dialekterna lever farligt även om en del gamla skribenter då och då använder sig av gamla ord. Och det gör vi med viss risk för att yngre läsare hoppar av läsandet eftersom de inte förstår nyanserna. Verkligen trist för de västgötska orden var ofta mycket uttrycksfulla och är väl värda att ta vara på. Så det skulle nog behövas fler satsningar på verklig västgötska.

Hans Menzing

Lite märkligt

När man läser en tidning tycker nog de flesta av oss, att en bild livar upp sidan och ibland förklarar en del av det man läser. När jag höll på att redigera det här numret och kom till sidan sex och läste Ann-Britts berättelse om hur hennes far gjorde i ordning julnekarna som skulle stå vid porten, ville jag ha en bild som visade hur det såg ut. Men Ann-Britt hade ingen sådan bild. Jag kollade i mina gömmor, men jag hade heller ingen sådan bild. Västergötlands Museums bildarkiv är en härlig databas. Många julbilder men ingen med julnekar vid porten. Jag googlade på nätet, massor med bilder av olika slag, men inte den rätta. Jag ringde Monica Andersson på Västergötlands Museum i Skara som har koll på tusentals bilder i bildarkivet. Men inget napp. Märkligt tycker jag. Till sist ringde jag min bror Matts som har hand om gamla glasplåtar som vår Far tog på 20-talet. Där fanns en bild, Men kärvarna sitter i ett par granar, men de är inte lika fina som dom i Norra Björke. Här i Asklanda sätter vi ofta julneken i en fura i stället för en gran.

Leif Brunnegård

Vill Ni bli Årets Hembygdsförening 2014?

Till årets höjdpunkter hör korandet av Årets Hembygdsförening vid våra årsstämmor. En lång rad välförtjänta föreningar har belönats under årens kopp.

Nu finns chansen

Glöm all blygsamhet och sänd in en ansökan där ni berättar om er säkert mycket omfattande verksamhet. Lyft då gärna fram nya arrangemang som kan ge inspiration till andra föreningar, men gärna också arbete bland barn och ungdomar. Eller satsningar som samlar hela familjen.

Kort sagt, det handlar om det där lilla extra. Belöningen kommer på vår årsstämma i Mullsjö andra Helgen i maj nästa år där hembygdsvännerna står som värdar. Diplom plus 5000 kronor blir den direkta belöningen, dessutom brukar det bli stor uppmärksamhet i Västgötabygden och förhoppningsvis även i lokaltidningarna.

Sista datum

Vi vill ha ansökningarna senast den 1 mars insända till Kansliet i Vara, med adress Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara.

Snart dags för årsstämma 2014

Nykyrka, Gravsjö, Utvängstorp och Bjurbäcks hembygdsföreningar i Mullsjö kommun i samarbete med Kölingareds hembygdsförening i Ulricehamns kommun inbjuder till årsstämma andra helgen i maj 2014.

Platsen blir huvudsakligen i Nyhemsområdet där möjligheter för både lunch och förhandlingar finns. Programmet är i nuläget inte fastställt, utan presenteras i kommande nummer av Västgötabygden.

Välkomna till oss!

Tack för i år!

Nu ser vi fram mot nästa år och hoppas på många trevliga artiklar och notiser från olika håll i Västergötland.

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50,

e-post: frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Monika Moberg, Fältvägen 5 D, 541 77 Skövde. tel 0500 - 42 52 50. 070-642 56 70,

e-post monika.moberg@blackhornet.se

Curt Magnusson, Aspholmsvägen 32, 441 35 Alingsås, tel 0322-173 77, 070-965 00 86,

e-post curt.m@spray.se.

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Förbundssekreterare: Monika Moberg

Förbunds-kassör: Lena Gustafsson, Fötene Östergården, 447 91 Vårgårda, tel 0322 - 62 71 81, 0705 - 32 64 24. e-post lena@sodraharene.se

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383.

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Från bönkaffe till snabbkaffe

Om vi går 70 - 80 år tillbaka i tiden var det annorlunda att köpa sitt kaffe i affären. Då köpte man kaffet i lös vikt och det var hela bönor. Ofta hade handlaren sin egen blandning. Receptet på blandningen var mycket hemligt och det hade ofta ett namn som anspelade till butiken. Handlaren hade för det mesta flera olika leverantörer. I Västergötland var det vanligast med mellanrostat eller lättrostat kaffe. En kaffesäljare berättade en gång för mig, att det lättrostade kaffet höll man bara på en skyffel utanför ugnen. Trot den som vill.

Hemma i köket fanns det en kaffekvarn, Antingen såg den ut som på bilden här bredvid och den höll man i sitt knä. Men det fanns också en modell som var monterad på väggen. Man malde bara upp så mycket kaffe som gick åt per gång.

Mal på trean

Men man kunde också få sitt kaffe malt i butiken. De första butikskvarnarna var liksom hemmakvarnarna handdrivna, men så småningom blev de eldrivna. Butikskvarnen kunde man ställa in för olika storlekar, ettan för finmalet, påminner om dagens bryggmalet, och femman var grovmalet, det man använde i sin kaffepetter.

Man kunde också köpa sina kaffebönor förpackade i rosteriets egen påse och så småningom kom malet kaffe i plåtburk. Men först i slutet på 1950-talet kom det vacumpackade malda kaffet.

Sparade sumpen

Under andra världskriget var kaffet ransonerat och det var en bristvara i många hem. Men det fanns surrogatkaffe eller så rostade man råg eller vetekli och drygade ut sitt riktiga kaffe med. De flesta kokade ju sitt kaffe och då slog man inte bort sumpen. Den sparade man i kaffekitteln och när det var dags att sätta på kaffet nästa gång slog man bara i lite vatten och lite nytt kaffe på sumpen. Jag minns hur kaffetanterna som kokade kaffet i missionshuset eller på någon samling i skolan delade upp sumpen när de gick hem, den var ju bra att ha.

Tanterna som hade förtroendet att koka kaffet hade sina knep för att kaffet skulle bli gott. En av mina kunder köpte alltid ett paket Gevalia och ett paket Löfbergs som hon blandade för det var bäst till vattnet dom använde.

Snabbkaffe

På sjuttioalet kom snabbkaffet. Det blev enkelt att få en kopp kaffe. Det uppskattades av många, men en del påstår att inget går upp mot kokekaffe som är kokat över björkved.

Leif Brunnegård

